

Renata Marks-Bielska, Karolina Babuchowska

UWARUNKOWANIA ROZWOJU AGROTURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM WEDŁUG OPINII WŁAŚCICIELI GOSPODARSTW ROLNYCH

CONDITIONS OF AGRITOURISM DEVELOPMENT IN WARMIA AND MAZURIA VOIVODESHIP ACCORDING TO OWNERS OF FARMS

Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Michała Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn, e-mail: renatam@uwm.edu.pl

Summary. Agritourism enables active leisure in the most attractive parts of our country, one of which is certainly impressive province of Warmia and Mazury. In addition, agritourism may become an opportunity to improve the financial situation of farmers. This study presents the results of surveys conducted in 2010 among 51 owners of the agritourism farms in the province of Warmia and Mazury. The aim of this research was to illustrate opportunities available to develop agritourism as an additional activity to generate income in rural areas and also to identify key barriers to the management of agritourism farms.

Słowa kluczowe: agroturystyka, turystyka wiejska, zrównoważony rozwój.
Key words: agritourism, rural tourism, sustainable development.

WSTĘP

W polskiej literaturze naukowej pojęcie agroturystyki pojawiło się stosunkowo niedawno. Zostało ono wyodrębnione z obszaru turystyki wiejskiej na drodze ewolucji pojęć związanych z wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich. W literaturze przedmiotu spotyka się wiele definicji agroturystyki, ale ich podstawą jest wypoczynek proponowany na wsi w funkcjonującym gospodarstwie rolnym (tzn. w takim, w którym prowadzona jest produkcja) – Marks i Marks (2009).

Turystyka wiejska jest jedną z form aktywizacji środowiska lokalnego, elementem rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich zależy od trzech grup czynników, takich jak: zasoby kulturowe, zasoby przyrodnicze i infrastruktura turystyczna. Szanse na rozwój agroturystyki wiążą się zaś z ogólnymi przemianami społeczno-ekonomicznymi kraju oraz z ogólnymi tendencjami w rozwoju turystyki w skali globalnej i krajowej (Ławniczak 2010).

Turystyka wiejska, a zwłaszcza agroturystyka, jest postrzegana jako dziedzina dająca duże szanse na dywersyfikację ekonomiczną obszarów wiejskich. Może ona stwarzać lepsze możliwości wykorzystania zasobów produkcyjnych na wsi oraz poprawy sytuacji dochodowej ludności wiejskiej. Rozwojowi turystyki wiejskiej sprzyjają m.in. ogólnoświatowe tendencje, jakie obserwujemy w społeczeństwie, do których zaliczyć można: troskę o zdrowie fizyczne i psychiczne, dążenie do zdrowego trybu życia, chęć przebywania w czystym środowisku, potrzebę rekreacji, podróżowanie w mniejszych grupach, indywidualne, spontaniczne decyzje programowe, dążenie do zdobywania nowych doświadczeń, partnerstwo

w kontaktach z gospodarzami, życie wg wzorców miejscowej ludności, zainteresowanie dziedzictwem kulturowym (Wilkin 2003).

Proces integracji europejskiej sprzyja nasileniu różnorodnych kontaktów międzykulturowych, co wpływa z kolei na zwiększenie liczby potencjalnych klientów agroturystyki. Zaobserwować można wzrost zainteresowania turystów z krajów sąsiednich polską ofertą agroturystyczną. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się usługi agroturystyczne w gospodarstwach rolnych oferujących produkty z zakresu ekoturystyki oraz usługi specjalistyczne w gminach uzdrowiskowych. Wielu turystów przyciąga możliwość obejrzenia kuźni i kowala podczas pracy czy garncarza kręcącego kołem i lepiącego gamki. Dla prawie każdej wsi charakterystyczne są regionalne wyroby. W niektórych gospodarstwach prowadzi się lekcje pieczenia chleba i ciast (również dla dzieci), robienia wędlin, przetworów oraz przygotowywania potraw regionalnych (Ławniczak 2010).

Polska wieś nadal kultywuje tradycję, która w wyniku specjalizacji i intensyfikacji produkcji zaginęła w krajach Europy Zachodniej. Dla polskiej wsi, oprócz rozwoju rolnictwa, ważne jest rozwijanie innych rodzajów działalności i w konsekwencji tworzenie nowych miejsc pracy poza rolnictwem, ale związanych z rolnictwem lub jego otoczeniem (Ławniczak 2010).

Usługi turystyczne na wsi w woj. warmińsko-mazurskim rozwijane są od 1992 roku. Liczba osób zajmujących się tą działalnością zwiększała się głównie w latach 1992–1998. Obecnie tempo wzrostu liczby obiektów zmalało, wzrosły zaś wymagania turystów dotyczące jakości usług oferowanych na wsi. W 2009 r. w woj. warmińsko-mazurskim funkcjonowały 444 obiekty agroturystyczne oferujące 4799 miejsc noclegowych, co uplasowało to województwo pod względem liczby kwater na 3 miejscu w kraju, zaraz po województwach podkarpackim i podlaskim (Marks-Bielska i Zielińska-Szczepkowska 2011).

Agroturystyka jest formą przedsiębiorczości (Wiatrak 2000) postrzeganą jako ważna potrzeba ekonomiczna i szansa rozwoju wielu, zwłaszcza mniejszych, gospodarstw rolnych. Zagadnienia przedsiębiorczości w sferze świadczenia usług turystycznych na obszarach wiejskich należy rozważać z punktu widzenia:

- osoby, która podejmuje nowe rodzaje działalności dostosowane do jej umiejętności i możliwości oraz uwarunkowań zewnętrznych;
- podmiotu gospodarczego – pod względem sposobu jego funkcjonowania z realizacją własnych celów poprzez podejmowanie samodzielnych decyzji i ryzyka.

Zakłada się, że stopniowe pokonywanie trudności sprawi, iż możliwości rozwoju agroturystyki zostaną przekształcone w realne szanse wzrostu znaczenia tego rodzaju przedsiębiorczości (Żmija 1999).

Agroturystyka, jako jedna z form pozarolniczej aktywności gospodarczej mieszkańców wsi, zdobywa w Polsce coraz więcej zwolenników. Stwarza ona bowiem nowe możliwości wykorzystania przestrzeni wiejskiej, zabudowań rolniczych, lokalnej infrastruktury, natomiast uzyskiwane przez ludność dodatkowe dochody mogą stanowić załączek aktywizacji gospodarczej terenów wiejskich. Rozwój tej formy przedsiębiorczości to szansa nie tylko dla poszczególnych gospodarstw, ale także dla wsi i gmin (Długokęcka 1998).

Należy jednak pamiętać, że z aktywizacją obszarów wiejskich związane są nierozłączne zagadnienia z szeroko rozumianą ochroną środowiska. Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich konieczne jest wprowadzenie strategicznego proekolo-

gicznego myślenia o rynku agroturystycznym oraz wprowadzenie zmian w tej sferze i jej otoczeniu społecznym, gospodarczym i środowiskowym. Agroturystyka zajmuje istotne miejsce w zrównoważonym rozwoju wsi, przyczyniając się do wzrostu gospodarczego analizowanych obszarów (Kisiel i in. 2000).

Trzeba jednak pamiętać o tym, że agroturystyka nie może rozwijać się wszędzie i że powinna być kształtowana na zasadach rynkowych i rozwijać się na obszarach o szczególnych walorach krajobrazowych. Polska ma korzystne warunki do rozwoju agroturystyki. Dotyczy to przede wszystkim rejonów w niewielkim stopniu zurbanizowanych i uprzemysłowionych, do których należy pas pojezierzy (Marks-Bielska, Zielińska-Szczepkowska 2011).

Województwo warmińsko-mazurskie jest obszarem o najniższym w Polsce wskaźniku gęstości zaludnienia wynoszącym 59 osób/km² (przy średniej w Polsce wynoszącej 122 osób/km²), a na terenach wiejskich – 25 osób/km² (przy średniej w Polsce wynoszącej 51 osób/km²). Teren województwa warmińsko-mazurskiego, w odniesieniu do innych województw w kraju, charakteryzuje się małym zanieczyszczeniem atmosfery i wód oraz niewielkim stopniem degradacji powierzchniowej. Obejmuje przy tym rozległe obszary o użytkowych walorach rekreacyjnych i krajobrazowych. Charakterystyczną cechą regionu są liczne jeziora (ponad 1000), zgrupowane głównie w okolicach: Iławy, Ostródy, Olsztyna, Mrągora oraz w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich z największymi w Polsce jeziorami Śniardwy i Mamry, która połączona jest siecią kanałów i rzek. Charakterystyczna jest ogromna różnorodność unikatowej fauny i flory. Na tym terenie znajdują się obszary i obiekty przyrodnicze objęte wieloma formami ochrony przyrody (rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, użytki ekologiczne, pomniki przyrody) – Marks (2000, 2009). Rzeźba terenu w regionie warmińsko-mazurskim jest zróżnicowana. Ukształtowana została w wyniku ostatniego zlodowacenia bałtyckiego i działalności wód polodowcowych. Krajobraz urozmaicają faliste moreny denne, wzgórza moreny czołowej oraz piaszczysto-żwirowe sandry, które przyciągają turystów i umożliwiają rozwój przedsiębiorczości w zakresie agroturystyki (Marks 2000).

Wieś może być w dzisiejszych warunkach atrakcyjna turystycznie, gdy charakteryzuje się bogatymi walorami przyrodniczymi oraz gdy ma odpowiednią infrastrukturę. Nawet najbardziej interesujące zasoby turystyczne nie gwarantują sukcesu, jeżeli nie towarzyszy im odpowiednia infrastruktura. Podejmowane w gminach inwestycje infrastrukturalne zwiększają standard życia zarówno mieszkańców, jak i osób przyjeżdżających na wieś w celach rekreacyjno-turystycznych (Baran, Grzebyk 2010).

Pomimo dużej atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej Warmii i Mazur istotną barierą rozwoju turystyki wiejskiej jest jednak bariera finansowa, uniemożliwiająca często realizację kosztochłonnych inwestycji, służących przekształceniu dotychczasowego gospodarstwa w gospodarstwo specjalizujące się w oferowaniu usług agroturystycznych. Jedną z możliwości zlikwidowania tej bariery stała się niewątpliwie integracja Polski ze strukturami europejskimi w 2004 r., która stworzyła szansę rozwoju obszarów wiejskich (Kisiel i Zielińska 2009).

Polska, będąc członkiem Unii Europejskiej, ma bowiem możliwość korzystania z różnych form pomocy finansowej, która może być przeznaczona na rozwój obszarów wiejskich, w tym sektora turystycznego. Jest to bardzo istotne, bowiem każda działalność gospodar-

cza, aby mogła się rozwijać i przynosić oczekiwane efekty, wymaga określonych nakładów finansowych, a działalność agroturystyczna szczególnie. Do prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego potrzebne są nie tylko środki finansowe, lecz także dobrze przygotowana kadra i doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej, a także budynki, budowle, środki transportu, ziemia, sprzęt turystyczno-sportowy, elementy środowiska przyrodniczego oraz niektóre wartości niematerialne: wykształcenie, wiedza, umiejętności, siła robocza, zdrowie. Ważny składnik wszystkich zasobów stanowią jednak środki finansowe, które mogą pochodzić z różnych źródeł (Jalinik 2010), w tym z funduszy unijnych.

Agroturystyka i turystyka wiejska, postrzegane jako elementy wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, uwzględniane są od dawna w politykach wspólnotowych Unii Europejskiej, szczególnie we wspólnej polityce rolnej (Chmieliński i Otłowska 2007), a także w polityce dotyczącej turystyki. Rozwój turystyki umożliwia realizację licznych celów strategicznych polityki wspólnotowej, m.in. takich, jak: wzrost zatrudnienia, alternatywne źródło dochodów dla rolników, aktywizacja regionów ekonomicznie zaniedbanych, zrównoważony rozwój. Wielość funkcji, które pełni turystyka, powoduje, że jest ona przedmiotem zainteresowania wielu polityk, nie tylko polityki – dotyczącej rolnictwa, obszarów wiejskich turystyki, lecz także polityki regionalnej, ochrony środowiska, rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, polityki zatrudnienia, co stwarza możliwość wspierania rozwoju turystyki z różnych funduszy wspólnotowych (Przezbórska 2009, Ciepela i in. 2010).

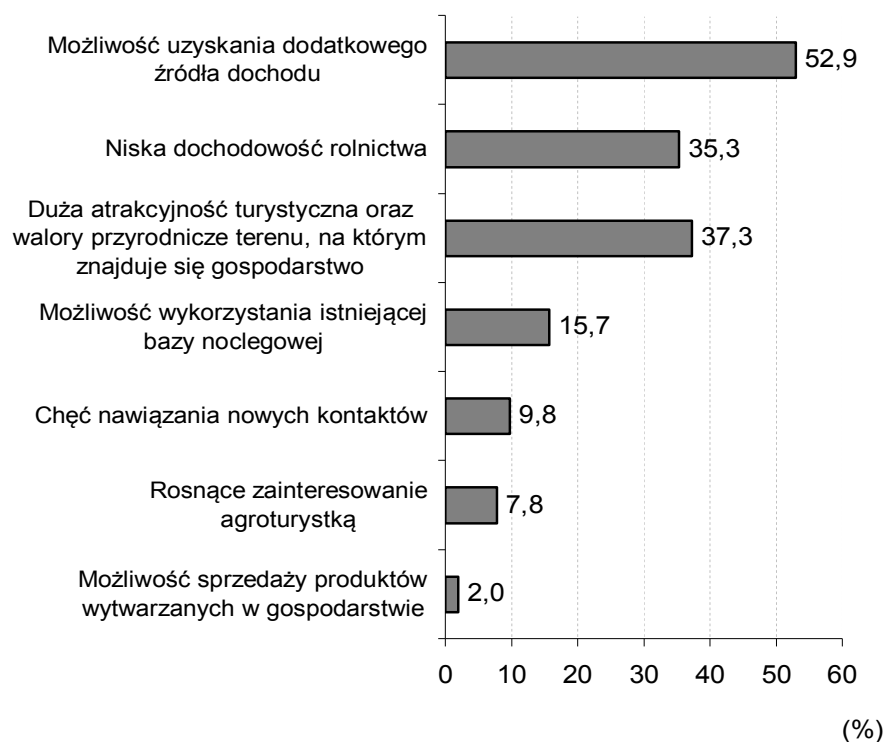
W aktywnym finansowym wspieraniu agroturystyki w regionie może pomóc np. realizowany w ramach programu operacyjnego „Rozwój Polski wschodniej” projekt budowy ścieżek rowerowych (o jednolitym standardzie i oznakowaniu) na terenie pięciu województw (warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego) – Warmia i Mazury... (2010).

Celem podjętych badań było określenie możliwości rozwoju agroturystyki jako dodatkowej działalności na obszarach wiejskich oraz wskazanie najważniejszych barier towarzyszących prowadzeniu gospodarstwa agroturystycznego.

WYNIKI I DYSKUSJA

Podstawą rozważań podjętych w opracowaniu był m.in. materiał empiryczny zgromadzony metodą ankietową. Badania przeprowadzono w 2010 r. wśród właścicieli gospodarstw agroturystycznych w woj. warmińsko-mazurskim. Informacje na temat gospodarstw rolnych świadczących usługi agroturystyczne pozyskano na stronie internetowej Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Olsztynie (Katalog gospodarstw agroturystycznych, <http://www.agroturystyka.warmiamazury.net/katalog-gospodarstw/baza-gospodarstw>, dostęp 30.11.2009 r.). Dobór jednostek do badań był nielosowy (dobór wygodny). Kwestionariusz ankiety wysłano do wszystkich (713) gospodarstw agroturystycznych zarejestrowanych w bazie. Prawidłowo wypełnione kwestionariusze zwróciło 51 respondentów (7,15% zwrotności).

Właściciele gospodarstw agroturystycznych kierują się wieloma kryteriami podczas rozważania możliwości rozpoczęcia działalności z zakresu agroturystyki. Najważniejsze czynniki podjęcia decyzji w tym zakresie przedstawiono na rys. 1.

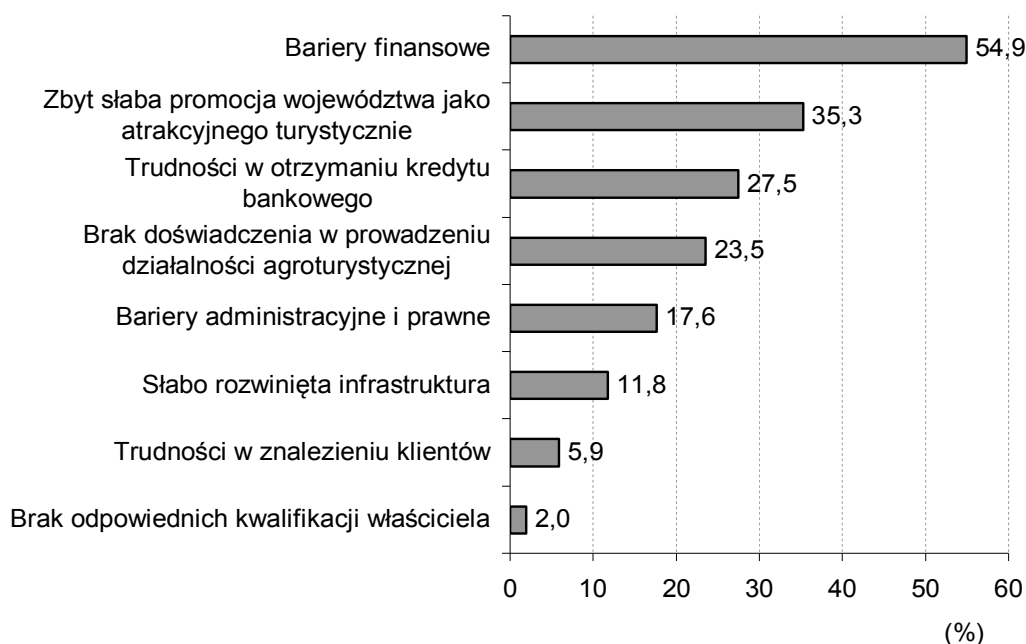
Rys. 1. Czynniki decydujące o podjęciu działalności agroturystycznej
 Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

Głównym motywem, wskazanym przez 52,9% respondentów, była możliwość uzyskania dodatkowego źródła dochodów. Niewątpliwie miało to związek z poszukiwaniem środków niezbędnych do utrzymania rodzin rolników, a także ze stosunkowo niską opłacalnością produkcji rolnej i stało się najważniejszym powodem decydującym o podjęciu działalności agroturystycznej. Kolejnym ważnym czynnikiem, mającym wpływ na podjęcie działalności agroturystycznej, była duża atrakcyjność turystyczna oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze badanego regionu (37,3%). Atrakcyjność gospodarstwa agroturystycznego w dużym stopniu zależy od jego lokalizacji. Turyści często zwracają uwagę na położenie regionu, w którym zamierzają spędzić urlop oraz na jego unikatowość i potencjał turystyczny. Kolejnymi, mniej istotnymi, motywami były rosnące zainteresowanie turystów możliwością spędzenia wolnego czasu w gospodarstwie agroturystycznym oraz niska dochodowość rolnictwa (7,8%). Niewielu respondentów (8,8%) wskazało możliwość wykorzystania istniejącej bazy noclegowej jako główny powód.

Działalność agroturystyczna, podobnie jak inne rodzaje działalności gospodarczej, narażona jest, szczególnie w początkowym stadium, na pewne trudności i czynniki niekorzystnie wpływające na podejmowanie tego rodzaju usług. Problemy utrudniające rozpoczęcie działalności agroturystycznej przedstawiono na rys. 2.

Głównymi problemami, wskazanymi przez ponad połowę respondentów, były problemy finansowe (54,9%) oraz zbyt słaba promocja woj. warmińsko-mazurskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie (35,3%). Ponad 27% ankietowanych miało trudności w otrzymaniu kredytu bankowego, natomiast 23,5% przyznawało się do braku doświadczenia w pro-

wadzeniu gospodarstwa agroturystycznego. Ponad 17% respondentów rozpoczynających działalność agroturystyczną napotkało na bariery administracyjne i prawne.

Rys. 2. Problemy towarzyszące prowadzeniu działalności agroturystycznej
Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

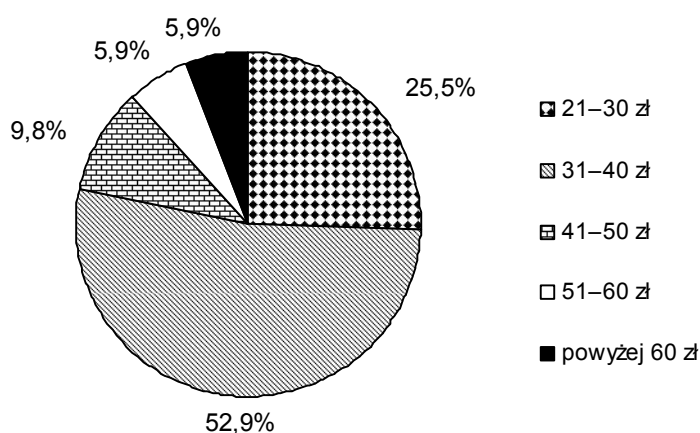
Większość problemów, związanych z podejmowaniem analizowanego rodzaju działalności, można rozwiązać przy współpracy właścicieli gospodarstw z różnymi podmiotami zajmującymi się wspieraniem rozwoju obszarów wiejskich. Napotkane bariery mogą stać się mniej dotkliwe dzięki działalności stowarzyszeń agroturystycznych w zakresie promocji i popularyzacji agroturystyki oraz dzięki zwiększaniu wiedzy na temat prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego w wyniku udziału w szkoleniach i kursach. Istotne jest również wsparcie władz samorządowych, odpowiedzialnych za działalność inwestycyjną gmin (za drogi, sieć wodno-kanalizacyjną, komunikację), która może przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności terenu.

W dotychczasowym rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce i krajach zachodnich dominuje orientacja ekonomiczna. Zjawisko społeczno-kulturowe, jakim jest turystyka, w tej orientacji jest produktem turystycznym, czyli towarem przeznaczonym na sprzedaż, który zachowuje się na rynku podobnie jak inne towary i przekształca w zjawisko marketingowe, które dla mieszkańców wsi może stanowić źródło dochodów (Przychodzeń 1998). Uwzględniając to, że coraz większa liczba turystów krajowych i zagranicznych jest zainteresowana ofertą turystyczną polskiej wsi, trzeba stworzyć odpowiedni pakiet usług agroturystycznych dostosowany do wymagań turystów. Należy przy tym nie tylko nieustannie dostosowywać ofertę do zmieniających się potrzeb, lecz także wyprzedzać zmiany przewidywane w preferencjach klientów.

Sukcesem działań marketingowych jest wysoka jakość. Oferując produkt turystyczny najwyższej jakości, zachęca się klienta do korzystania z oferty i – co się z tym wiąże – ustala się cenę. Ceny produktów agroturystycznych zależą od wielu czynników, wśród których

wyróżnia się: charakter produktu, poziom kosztów, sytuację rynkową. Zgodnie z marketingową filozofią ceny stanowi ona nie rachunek kosztów, lecz kategorię psychologiczną, w przypadku której ważne jest to, ile skłonny jest zapłacić turysta (Marks-Bielska i Zielińska-Szczepkowska 2011).

Średnie dobowe koszty pobytu w analizowanych gospodarstwach agroturystycznych przedstawiono na rys. 3; najczęściej zawierały się one w przedziale od 31 do 40 zł (52,9%). Tańszy dobowy koszt noclegu (z przedziału od 21 do 30 zł) wskazało 25,5% badanych. Prawie 10% respondentów podawało kwotę powyżej 41 zł. Znacznie droższy nocleg (powyżej 60 zł, z zaznaczeniem, że jest to koszt noclegu wraz z wyżywieniem) oferowało 5,9% badanych. Na podstawie przeprowadzonych obliczeń, z użyciem średniej arytmetycznej, stwierdzono, że koszt noclegu w analizowanych gospodarstwach wynosi średnio 38,7 zł.

Rys. 3. Koszt osobodoby w badanych gospodarstwach agroturystycznych
Źródło: opracowano na podstawie wyników badań własnych.

Zdobyta wiedza teoretyczna i doświadczenie wpływają na jakość świadczonych usług. Rolnicy mogą wybrać najbardziej odpowiednią dla siebie możliwość zdobycia wiedzy w zakresie usług turystycznych na wsi. Zaobserwować można, że właściciele gospodarstw agroturystycznych są lepiej wyedukowani od innych mieszkańców wsi (Ławniczak 2010).

Warmia i Mazury charakteryzują się wyjątkowymi w Europie walorami turystyczno-przyrodniczymi. Po Pomorzu i górach mazurskie jeziora są trzecim głównym celem wyjazdów wypoczynkowych w Polsce. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowo-etniczne woj. warmińsko-mazurskiego decydują o atrakcyjności turystycznej regionu i budują jego przewagę konkurencyjną. Region Warmii i Mazur może wykorzystywać turystykę jako jeden z czynników konkurencyjności. Walory przyrodnicze dają możliwość rozwijania różnych form turystyki, w tym szczególnie agroturystyki. Należy je w przyszłości umiejętnie wykorzystywać (Karbowski 2008).

Istotnym elementem oferty agroturystycznej są dodatkowe usługi świadczone przez właścicieli gospodarstwa. Różnorodność organizowanych zajęć i aktywności rekreacyjnych znacznie wzbogaca i uatrakcyjnia pobyt w gospodarstwie agroturystycznym i często jest głównym motywem zachęcającym turystów z większych miast do spędzenia wolnego czasu na wsi. W ponad 3/4 (76,5%) badanych gospodarstw agroturystycznych świadczone są

w ramach oferty agroturystycznej usługi uatrakcyjnijające pobyt na obszarach wiejskich. W badanych gospodarstwach agroturystycznych stwierdzono wiele dodatkowych usług zwiększających zadowolenie osób korzystających z wypoczynku na terenach wiejskich.

Ponad 2/3 ankietowanych (67,6%) wskazało, że organizuje grille, ogniska oraz kuligi dla przyjeżdżających turystów. Popularna była możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego (41,2%). Kolejnymi atrakcjami, często oferowanymi przez właścicieli, było wędkowanie (38,3%), jazda konna oraz przejażdżki bryczką (32,4%), a także zbieranie grzybów, owoców leśnych w pobliskich lasach (26,5%). Mniejszą popularnością cieszyły się natomiast wycieczki po okolicznych wsiach (23,5%) oraz stwarzanie możliwości pracy w gospodarstwie rolnym; taką formę spędzania wolnego czasu oferowało 20,6% ankietowanych. W niektórych badanych gospodarstwach agroturystycznych (5,9%) świadczone ciekawe oraz rzadko spotykane usługi organizowano spotkania autorskie, kuracje aloesowe i kolagenowe, spotkania z bioenergoterapeutą, warsztaty artystyczne, naukę malowania na jedwabiu, spływ kajakami.

Ponad połowa (52,9%) badanych w ramach dodatkowych usług sprzedawała turystom przetwory, wędliny wyprodukowane w gospodarstwie rolnym.

PODSUMOWANIE

Województwo warmińsko-mazurskie z sukcesem wykorzystuje atrakcyjne położenie i unikatowe walory turystyczne (np. pojezierny krajobraz z polodowcowymi jeziorami wytopiskowymi, największy w Polsce zespół połączonych kanałami jezior, o powierzchni przekraczającej 300 km², wysoką lesistość, niski stopień urbanizacji, liczne zabytki, zamki, warownie krzyżackie i budowle sakralne z różnych epok, pałace i dwory dawnej szlachty pruskiej itp.).

Walory te odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do zwiększenia dochodów rodzin rolniczych i rozwoju regionu m.in. dzięki rozwojowi agroturystyki, która wśród wszystkich form turystyki jest najbardziej zgodna z zasadami zrównoważonego rozwoju. Niezbędne staje się więc wypracowanie i wdrażanie mechanizmów dostosowawczych poprzez prowadzenie odpowiedniej polityki podatkowej, kredytowej i inwestycyjnej stymulującej rozwój agroturystyki zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Osoby prowadzące działalność agroturystyczną napotykają na różnego rodzaju bariery. Najczęściej (54,9%) badani wskazywali ograniczenia finansowe oraz zbyt słabą promocję woj. warmińsko-mazurskiego jako regionu atrakcyjnego turystycznie (35,3%). Wydaje się, że tę sytuację może zmienić akcja promocyjna „Mazury cud natury”. Prawie 1/4 badanych (23,5%) przyznała się do braku doświadczenia w prowadzeniu gospodarstwa agroturystycznego. Ponad 17% badanych wskazało na bariery administracyjne i prawne przy podejmowaniu działalności agroturystycznej. Pozytywne jest to, że większość problemów wskazywanych przez prowadzących gospodarstwa agroturystyczne można rozwiązać w ramach współpracy osób świadczących usługi agroturystyczne z różnymi podmiotami zajmującymi się wspieraniem rozwoju obszarów wiejskich (takich jak: ODR-y, stowarzyszenia agroturystyczne, lokalne grupy działania). Możliwe jest również pozyskiwanie środków finansowych na rozwój agroturystyki ze źródeł zewnętrznych, w tym ze środków programu rozwoju obszarów wiejskich na

2007–2013 – m.in. w ramach działania 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej oraz działania 312: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Szczegółową analizę wdrażania programu rozwoju obszarów wiejskich (na lata 2007–2013) w woj. warmińsko-mazurskim, w zakresie działań wspierających rozwój turystyki na obszarach wiejskich, przeprowadzono w artykule Marks-Bielskiej i Zielińskiej-Szczepkowskiej (2011).

PIŚMIENNICTWO

- Baran E., Grzebyk B.** 2010. Uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach Podkarpacia o niekorzystnych warunkach gospodarowania. *Acta Sci. Pol., Ser. Oeconomia* 9 (4), 15–24.
- Chmieliński A., Otłowska A.** 2007. Wybrane uwarunkowania rozwoju pozarolniczej aktywności gospodarczej ludności na obszarach wiejskich. *Acta Sci. Pol. Oeconomia* 6 (1), 15–24.
- Ciepiela G.A., Jankowska J., Jankowski J.** 2010. Finansowanie gospodarstw agroturystycznych ze środków unijnych ze środków unijnych w województwie mazowieckim. *Acta Sci. Pol., Ser. Oeconomia* 9 (3), 45–54.
- Długokęcka M.** 1998. Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości kobiet, w: *Materiały z VI Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego*, Lubniewice 14–17 września 1998. Kraków, Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, 119–124.
- Jalinik M.** 2010. Źródła finansowania działalności agroturystycznej, w: *Banki na rynku finansowym – dziś i w przyszłości. Rozwój banków we współpracy z klientem i instytucjami*. Red. M. Dębniwska. Olsztyn, Wydaw. UWM w Olsztynie, 283–293.
- Karbowiak K.** 2008. Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim – stan obecny i perspektywy rozwoju. *Rocz. Nauk Rol., Ser. G* 95 (3/4), 91–100.
- Katalog gospodarstw agroturystycznych**, <http://www.agroturystyka.warmiamazury.net/katalog-gospodarstw/baza-gospodarstw>, dostęp 30.11.2009 r.
- Kisiel R., Białobrzaska R., Marks R.** 2000. Rola i miejsce agroturystyki w ekorozwoju wsi. *Rocz. Nauk., SERiA* 2 (2), 7–11.
- Kisiel R., Zielińska J.** 2009. Diagnoza wykorzystania środków Programu SPO ROL na rozwój turystyki w woj. warmińsko-mazurskim. *Rocz. Nauk., SERiA*, 11 (5), 131–136.
- Ławniczak A.** 2010. Stawiamy na agroturystykę. *Biul. Kraj. Sieci Obsz. Wiej.* 3, 23.
- Marks E.** 2009. Miejsce ekoturystyki w budowaniu wizerunku wiejskiego produktu turystycznego, w: *Marka wiejskiego produktu turystycznego*. Red. P. Palich. Gdynia, Wydaw. AM w Gdyni, 123–131.
- Marks M., Marks E.** 2009. Wpływ agroturystyki na zachowanie dziedzictwa kulturowego polskiej wsi, w: *Marka wiejskiego produktu turystycznego*. Red. P. Palich. Gdynia, Wydaw. AM w Gdyni, 217–225.
- Marks R.** 2000. Agroturystyka jedną z form przedsiębiorczości mieszkańców wsi. *Bież. Infor. WODR*, Olsztyn 4 (147), 45–46.
- Marks-Bielska R., Zielińska-Szczepkowska J.** 2011. Dotychczasowe wykorzystanie środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (2007–2013) na rozwój agroturystyki w woj. warmińsko-mazurskim, w: *Polityka ekonomiczna*. Red. J. Sokołowski, M. Sosnowski. Wrocław, Wydaw. UE we Wrocławiu, 446–457.
- Przychodzeń Z.J.** 1998. Ku andragogicznej orientacji w turystyce wiejskiej, w: *Zrównoważony rozwój turystyki wiejskiej – idee, działania, efekty*. *Materiały z VI Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego*, Lubniewice 14–17 września 1998. Kraków, Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, 81–88.
- Warmia i Mazury 2020. Jaka droga do rozwoju?** 2010. Warszawa, Instytut Badań Strukturalnych.

- Wiatrak A.P.** 2000. Agroturystyka w Polsce – stan i możliwości rozwoju. *Rocz. Nauk., SERiA 2 (1)* 36–40.
- Szanse i możliwości rozwoju turystyki wiejskiej, w: Podstawy strategii zintegrowanego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce.** 2003. Red. J. Wilkin. Warszawa, Uniwersytet Warszawski, 215–239.
- Żmija J.** 1999. Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, w: *Przedsiębiorczość w agrobiznesie a rozwój obszarów wiejskich w Regionie Małopolski*. Kraków, Wydaw. AR Kraków, 142–160.